

TOMISLAV SOŠA

Zdravstvena zaštita na brodovima bez liječnika

Brod je prebivalište ljudi na moru koji također treba da imaju odgovarajući životni komfor kao što ga imaju i stanovnici na kopnu. Među te potrebe spada i zdravstvena zaštita ljudi na poslovnim objektima.

Suvišno je naglašavati da je zdravlje najveće bogatstvo za svakog čovjeka, te da je ono uz ostale blagodati i temeljni faktor koji diktira profesionalnu orijentaciju u svakom zanimanju, pa tako i u mornarici. S tim u vezi postoje razni međunarodni i nacionalni zakoni prema kojima se radnici svrstavaju u pojedine kategorije u odnosu na svoj zdravstveni kapacitet. Da bi se donijela ocjena o zdravstvenoj sposobnosti radnika za pojedinu vrstu zanimanja uvedeni su liječnički pregledi na temelju kojih se odobravaju ili zabranjuju one djelatnosti koje radnik s obzirom na svoj zdravstveni potencijal nije sposoban obavljati. Drugim riječima na temelju zdravstvenog statusa i službenih propisa vrši se selekcija osoblja za pojedinu vrstu djelatnosti. Ista pravila vrijede i za pomorsko osoblje. Tako na pr. dok osoba bez jedne ruke može na kopnu obavljati izvjesne poslove, dotle takova osoba nije sposobna za službu na brodu, itd.

Zdravlje, međutim, nije neko statičko stanje nego ono podliježe raznim utjecajima bolesti i povreda koje ga od kolijevke pa do groba mogu u svako doba ugroziti.

Bolesnik na kopnu obraća se liječniku odnosno zdravstvenoj ustanovi, dok se bolesnik na širokim prostranstvima mora, bez liječnika na brodu, za pomoć obraća svom kolegi pomorcima kao najbližem. Iz toga proizilazi činjenica da školovani pomorci moraju biti dobro upućeni u pružanju prve pomoći na brodu. Na temelju te potrebe u svim pomorskim školama u zemlji uvedena je nastava iz brodske medicine kao predmeta koji podučava đake kako će i na koji način pružiti zdravstvenu pomoć bolesnom članu posade.

S tim u vezi napisani su razni udžbenici i zdravstvena literatura koja im služi kao izvor informacija u svrhu svladavanja zdravstvene problematike na brodu.

Da bi pomorci, kao osoblje koje nije stručno — medicinsko, mogli što bolje shvatiti pojedine medicinske pojmove i njihova tumačenja, medicina za pomorce je ispisana opće razumljivim riječnikom.

Budući da pomorska medicina ima svoje posebne karakteristike koje su vezane uz samu plo-

vidbu, ona se po svojoj specifičnosti razlikuje od regionalne medicine pojedine zemlje. Od tih specifičnosti neke su ovdje prikazane.

a) Pomorci kao kozmopolitski putnici, ploveći od jednog kontinenta do drugog, dolaze u situaciju da obole od najrazličitijih zaraznih bolesti s kojima se mogu susresti u bilo kojem kraju svijeta. S tim u vezi pri obradi zaraznih bolesti za pomorce nije dovoljno opisati samo domaće i regionalne infektivne bolesti one zemlje čije državljanstvo pomorac nosi, nego treba obuhvatiti karentenske, tropske i ostale zarazne bolesti kao potencijalni faktor zaraze kojoj je moreplovac na putovanju izložen.

b) Brodsko je osoblje, k tome, u pojedinim pojasevima zemlje izloženo jakim klimatskim i meteorološkim promjenama, jer na putovanju brod prelazi iz jedne geografske širine u drugu. Temperature i atmosferske promjene mogu u osoba s labilnim zdravstvenim stanjem izazvati ozbiljne bolesne manifestacije.

c) Budući da na moru može doći do pojedinačnog ili masovnog utapljanja, pomorci su u takvim situacijama prisiljeni da spasavaju sebe i druge. S tim u vezi potrebno je moreplovca poučiti u osnovnoj tehnici ronjenja i ronilaštva kao postupcima koji nerijetko dolaze u obzir na otvorenom moru i priobalju.

d) Održavanje zdrave pitke vode i hrane te stambenih, sanitarnih i zdravstvenih prostorija, zatim zaštitne mjere na radu, smrtni slučaj na brodu, porođaj, opasni tereti koji mogu dovesti do otrovanja i pojave zaraznih bolesti kao i niz ostalih higijenskih i preventivnih mjera na brodu, treba posebno da budu obrađene u zdravstvenoj literaturi koja je namijenjena pomorcima.

e) Brodsko osoblje ima, također, priliku da češće dođe u kontakt s otrovnim ribama od kojih ubod, ugriz ili čak meso, imaju tako jake otrove da mogu dovesti i do smrtnosti. Iz tih razloga treba da posada broda znade kako da se pomogne i liječi u slučaju takovih nezgoda.

f) Brod je i radno boravišno mjesto ljudi na moru i u mnogočemu je drugačije od radnog mjesta na kopnu. Na brodu je stalno prisutna buka, vibracija, posrtanje i valjanje u oluji, zatim razni šumovi, dugotrajna dnevna i noćna putovanja uz kontinuirani rad; nadalje ograničen prostor kretanja, permanentni susret s istim osobama te ostali faktori koji su vezani uz život na brodu. Zbog takvih okolnosti treba za pomorsku službu

birati ne samo organski zdravo osoblje nego treba obratiti posebnu pažnju na psihoneurotske komponente i testiranjem provjeriti svakog pomorca da li se može adaptirati na uvjete brodskeg života.

g) Za vrijeme ratnih konflikata i primjene suvremenih ubojitih sredstava potrebno je posebno istaknuti opasnosti i posljedice od takvog oružja i dati osnovne smjernice kako se brodske osoblje zaštićuje i spašava u takovim situacijama itd.

S ovim, dakle, i ostalim čimbenicima koji mogu ugroziti zdravstveni integritet posade treba da budu upoznati pomorci koji plove bez liječnika na brodu.

Istina je da postoji ogromna razlika između današnje i nekadašnje plovidbe koju su obavljali naši djedovi.

Zahvaljujući napretku suvremene tehnike posebno u brodogradnji te novim pogonskim sredstvima, zatim većoj brzini brodova, uvedenim bolnicama i ljekarnama na plovnim objektima, raznim telekomunikacionim uređajima te helikopterskoj službi, danas se vidno poboljšalo pitanje zdravstvene zaštite bolesnika na brodu.

Međutim, s druge strane znamo da neke bolesti *akutno* a neke *kronično* ugrožavaju čovječje zdravlje. One bolesti koje sporije nagrizaju ljudski organizam nisu toliko alarmantne te dozvoljavaju izvjestan vremenski razmah dok se takvim bolesnicima ukaže odgovarajuća stručna liječnička pomoć. Međutim, one bolesti koje se pojavljuju kao urgentni slučajevi, gdje je potrebna neposredna pomoć na mjestu događaja, zahtijevaju hitnu medicinsku intervenciju, jer svako odlaganje pomoći može dovesti do tragičnih posljedica. Tako na pr. u slučaju masovnog stradanja ljudstva, kao što se to događa kod požara, eksplozije, potapljanja broda, primjene bojnih otrova, atomskog napada, zatim akutnih otrovanja, ugušenja, teških tjelesnih povreda, jakih krvarenja i sličnih situacija, potrebna je hitna medicinska intervencija na samom brodu. Naime, i najbrži brod, koji znamo da može biti udaljen na stotine i tisuće milja od obale, ne može morskim putem na vrijeme stići do zdravstvene ustanove (za razliku od situacije na kopnu gdje se automobilom, avionom ili željeznicom može u relativno kratkom vremenu stići do najspecijaliziranije zdravstvene ustanove).

Da bi se teškim bolesnicima na brodu ukazala što brža stručna pomoć, brodske osoblje putem telekomunikacionih sredstava obraća za pomoć ili savjet liječniku na susjednom brodu, avionu ili zdravstvenoj službi na kopnu. U krajnjoj nuždi traži helikopterski transport bolesnika do zdravstvene ustanove. Ova se procedura nažalost nerijetko toliko vremenski odulji da pomoć stigne kad je već kasno. Drugim riječima, hitne slučajeve treba da rješava osoblje na brodu. U takvim

situacijama dolazi do izražaja medicinsko znanje i vještina, ne samo časničkog osoblja, nego i svih članova posade, pa bio on mazač u stroju, kuhar ili netko drugi, a nasadve u slučajevima kad oboli veći dio posade.

Na temelju gore iznesenog proizlazi činjenica da bi u pružanju zdravstvene pomoći trebalo donekle uputiti čitavo osoblje broda, a ne samo nautičare i strojare, odnosno časnike, tim više što ponekad i prisustvo liječnika ne može, ako je nesreća većeg opsega, pružiti efikasnu zdravstvenu zaštitu bez kolektivne pomoći neozlijeđenog dijela brodskeg osoblja.

Ovo je ipak samo prijedlog, jer je u današnjim uvjetima teško proširiti medicinsku naobrazbu na cjelokupnu posadu, kad i sami časnici dobri dijelom medicinu za pomorce shvaćaju kao nešto ne baš jako neophodno.

Postoji danas s jedne strane ispisana literatura koja teoretski i bogato obrađuje sva važnija pitanja iz pomorske medicine, s druge, praktično siromaštvo znanja završenih učenika pomorskih škola; jer dobar dio njih, u svom mladenačkom zanosu i bez maritimnog iskustva, predmet shvaćaju neozbiljno, izbjegavaju nastavu, ne pokazujući dovoljan interes da nauče čak ni onaj minimum osnovnih postupaka koji su im potrebni za ukazivanje prve pomoći. Očito je, međutim, da osnovna izobrazba iz prve pomoći i kriterij za polaganje ispita iz brodske medicine moraju biti strožiji za pomorce nego za one radnike za koje je takav ispit obavezan u prometu na kopnu. K tome, građani na kopnu imaju mogućnost da u okviru Štaba općenarodne obrane steknu ili dopune znanje iz sanitetskog minimuma na tečajevima i vježbama Teritorijalne obrane, Civilne zaštite, Crvenog križa, Radiološko-bakteriološko-kemijske zaštite itd., S druge strane za kratko vrijeme mogu stići do zdravstvene ustanove ili stručnog medicinskog osoblja na kopnu. Pomorci, naprotiv, koji se nalaze na debelom moru i daleko od svoje domovine, nemaju mogućnosti da pristupaju navedenim tečajevima u zemlji, a niti imaju stručnu zdravstvenu pomoć u blizini kao stanovnici na kopnu. S ovim se ne želi pledirati na pretvaranje pomoraca u zdravstveno osoblje, nego tek upozoriti na pitanje kakav će kvalitet prve pomoći na brodu pružiti pomorac koji nema interesa da stekne osnovno znanje u spasavanju svog i tuđeg života.

Uvađanje elektronske i satelitske navigacije, tehnička modernizacija brodova, sve veći broj specijalnih vrsta brodova, bušeće platforme, ploveći svjetionici, brodovi sa atomskim pogonom te čitav sklop ostalih suvremenih i budućih otkrića, sve to postavlja pred narodne vlasti, odgojne institucije i pred pomorsku medicinu povećane zadatke i nova proučavanja na relaciji čovjek — brod, koju relaciju treba uskladiti s potrebama današnjeg društvenog razvoja i njegove dinamike.